

Mic tratat despre iubire

1

Lucrurile simple sunt deziluzionante. Aceasta este marea lor calitate: că nu îți mai permit să te iluzionezi, să te minți – și astfel să îi minți pe alții. Voi vorbi aici despre iubire în modul cel mai simplu, mai deziluzionant de care sunt capabil. Subiectul însuși mi-o cere.

Voi începe cu forma cel mai des întâlnită a iubirii: cu iubirea sinceră. Sigur, iubirea sinceră nu este neapărat și întotdeauna cea mai răspândită. Romanticii – din orice timp și din orice loc – sunt cei care o răspândesc: este crezul lor. Dar e suficient ca într-o anumită epocă sau într-un anumit loc să existe un singur romantic pentru ca iubirea aceasta sinceră să cuprindă toate inimile – cel puțin ca ideal, dacă nu ca realizare.

Burghezul – din orice timp și din orice loc – începe să își facă procese de conștiință. El e un om cinstit: își iubește soția, dar descoperă brusc că o face într-un mod cam meschin, cam „burghez”. Conservatorul – din orice timp și din orice loc – fie devine mistic (ideile sale despre noblețe aproape că îl obligă la asta), fie devine rece, glacial, imagine în oglindă a torentului de lavă care se răspândește în jurul său. Iar femeile, ele cu toate oftează, extaziate și deznădăjduite. În fine, Prințul lor a sosit, călare pe calul său alb. E așadar vremea ca ele să capituleze, să se lase răpite.

Deși nu face obiectul acestui studiu, poate că ar merita să discutăm puțin despre romantismul feminin. Sunt unii care susțin că acest romantism e dovada clară a faptului că femeile visează, în secret, să fie violate. Eu cred că lucrurile stau tocmai pe dos. Mii de ani, femeile au fost sistematic violate. Ele au fost proprietatea tuturor stăpânilor: a șefilor de trib, a cuceritorilor, a nobililor și a regilor. Ba chiar și a bărbaților lor, înzestrați cu „drepturi conjugale”. Independent de voința lor, independent de alegerea lor, adesea chiar împotriva voinței bărbaților lor (supuși puterii suverane a sabiei), femeile trebuiau să facă pe plac stăpânilor. Adică, spus direct, să se lase violate.

Violul devine parțial nesistematic numai în rarele regimuri de libertate cunoscute nouă în anumite epoci și la anumite popoare. Dar nici măcar aceste regimuri nu sunt suficient de puternice pentru a abolii complet violul sistematic. Chiar și în ele există stăpâni: legiuitori, judecători, apărători ai legii, miniștri, șefi de stat, primari, consilieri locali ș.a.m.d. Și oriunde există stăpâni, posibilitatea violului sistematic rămâne intactă. Probabil că singura ordine în care violul devine absolut nesistematic este ordinea proprietății private și a liberei concurențe. Numai într-o

astfel de ordine comportamentul agresiv al potențialilor stăpâni este anulat de oferta celorlalți. Existența posibilității reale de a alege îi „scoate de pe piață” pe ofertanții de agresiune fizică.

Dar noi nu trăim într-o astfel de ordine – pe care unii o consideră fie „utopică”, fie „anarhică”. Prin urmare, violul sistematic rămâne o constantă a existenței feminine. Și, astfel, romantismul lor devine perfect inteligibil: e o soluție de apărare. Cel la care visează ele este un Prinț – și asta este o dovadă de realism. De la prinți, de la stăpâni vine răul, ei sunt violatorii. Trebuie deci un Prinț, un egal al acestor stăpâni, trebuie cineva care poate să le apere de pretențiile acestor stăpâni, de coșmarul lor cotidian. Și mai trebuie ca acest Prinț să le cheme de bunăvoie; ele îl vor urma de bunăvoie.

La drept vorbind, nu e nimic „romantic” în romantismul feminin. E doar, puțin cosmetizată, dorința lor de a nu fi violate și de a fi apărate împotriva potențialilor violatori. Tocmai acestei dorințe îi răspunde, în primă instanță, romanticul. Și tocmai de aceea femeile sunt primele „cliente” ale sale.

Dar și primele care îl resping. „Prințul” acesta romantic nu le poate apăra de nimic, pentru că pur și simplu nu înțelege nimic. Când e seducător, e aidoma tuturor celorlalți prinți. E tot un violator, dar unul „sincer”. Și când nu este astfel, când refuză să fie un violator, e jalnic: se apucă să venereze femeia. Ea dorea să fie liberă și a răspuns la promisiunea libertății. Dar iată că nu e liberă; e stăpână, obiect de cult. Și cine e mai rău, stăpânul care o violează sau sluga care o venerează?

Niciunul dintre ei nu o cheamă, de fapt. Unul îi ordonă, celălalt îi cerșește. În aceste condiții, normal, femeia e descumpănită. Ea își poate spune, pe drept cuvânt: „Bărbații sunt intratabili!” (După cum și bărbatul e complet buimăcit. „Uite, își spune el, nu vrea nici cu mine, nici cu celălalt! Cine s-o înțelege?”)

Pusă în fața acestei opțiuni, femeia trebuie totuși să aleagă. Și alege absolut corect, de fiecare dată. Stăpânul acesta, bărbatul acesta netrebnic, ticălos, e totuși bărbat! Prințul căzut, prințul tenebrelor, e totuși prinț! Celălalt e doar o slugă. Așa că se întoarce la violator. Și nu e numai asta. Romanticul i-a promis libertatea, dar a mințit-o. În locul libertății i-a oferit o slugă care să o venereze. Pe lângă această tortură, cealaltă, a violului, e floare la ureche, e infinit mai blândă, mai suportabilă.

„Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!” Formula aceasta, rostită de un călugăr ortodox, e formula de destin a femeii. Deși poate că o femeie ar fi spus „Ține-ți mintea și trupul în iad și nu

(In)actualități

deznădăjdui!” Stăpânul nu i-a promis niciodată nimic, decât că o va viola ori de câte ori va avea el chef. El e un ticălos, dar și profund cinstit. Îi ia trupul, dar îi lasă întreagă speranța. Și, astfel, femeia rămâne în iad. Dar Prințul ei este și el acolo, ea îl presimte și îl așteaptă. Și uneori, noaptea, el se apropie de ea și o sărută în treacăt. Ca o promisiune că va veni.

Mă tem că astfel am spulberat un mit: cel al femeii care-ți cade în brațe din prima clipă. Sigur, uneori lucrurile așa se întâmplă. Dar cine pretinde ca lucrurile să se întâmple astfel mereu, cine promulgă drept criteriu al iubirii adevărate caracterul brusc, imediat al dăruirii celui alt se înșală. El nu observă faptul fundamental că femeia este în iad, ba încă într-o poziție și mai proastă decât a bărbatului.

Prin urmare, miza este, pentru femeie, uriașă. Dacă iubirea e adevărată, ea câștigă totul. Dar dacă e falsă, pierde totul. Din paradisu momentan și iluzoriu, va cădea brusc în infernul etern.

Iar această cădere este cumplită. După o iubire eșuată, o femeie se regăsește mult mai greu decât un bărbat. După un astfel de eșec, infernul este pentru ea încă și mai terifiant. (De aceea, multe femei renunță în timp să mai caute iubirea și își aleg bărbații după alte criterii. E o soluție pragmatică și perfect inteligibilă, care se explică prin amploarea suferinței în caz de eșec. Totuși, soluția este greșită).

Este adevărat că, atunci când iubește, femeia iubește din prima clipă. Alegerea este făcută. Dar între „prima clipă” și „primul pas” intervine adesea distanța. Femeia, cum spuneam, este în iad și așteaptă. Ea a ales, dar nu știe prea bine ce. Și nici nu își permite să riște totul dintr-odată. Dacă cel pe care ea l-a ales nu o iubește cu adevărat? Dacă e doar un romantic? Aici nu prea contează declarațiile bărbatului, și nici faptele lui care vin să îi sprijine declarațiile. Miza este prea mare, și ea aproape că o obligă pe femeie să își disimuleze alegerea, să temporezeze.

Spre deosebire de majoritatea bărbaților, femeia, după ce a ales, *deschide ochii*. Alegerea poate fi oarbă, perfect întâmplătoare. Dar din acel moment ea se lansează într-o așteptare activă. Și de aceea „prima clipă” nu generează neapărat „primul pas”. Pentru acest prim pas trebuie să existe semne – pe care femeia le pân-dește, le caută, le presimte fără să le știe prea bine.

Din acest punct de vedere nici bărbatul nu se găsește, la drept vorbind, într-o situație mai bună. Iată, femeia i-a căzut în brațe, ca și cum ar fi venit de undeva de sus. Imediat sau după un timp oarecare, de bunăvoie sau sedusă (ori poate chiar siluită, ori seducându-l ea pe el) – nu contează. Ceea ce contează este că faptul acesta al căderii e unul ambiguu. De sus poate cădea mana cu care Dumnezeu Și-a hrănit poporul în deșert; tot de sus se pogoară și Duhul; dar tot de sus cade și Lucifer. Prin urmare, *ce anume* a căzut în brațele bărbatului? *Pe cine* ajunge el să găzduiască în intimitatea ființei lui?

Această lungă paranteză și-a avut rostul ei: acela de a preciza problema. Iubirea nu este nici exactă, nici rigidă. Cu toate acestea, ea este o disciplină (deși majoritatea oamenilor nu o consideră astfel). Fiind așadar o disciplină, iubirea este riguroasă. Prin urmare, ea are propriile ei semne lipsite de echivoc. În cele ce urmează nu voi face altceva decât să precizez aceste semne.

Mă întorc, astfel, la iubirea sinceră, prima care se cuvine analizată. Aproape toată lumea va admite că sinceritatea este o caracteristică necesară a iubirii. Ei bine, eu susțin că sinceritatea falsifică iubirea și că iubirea sinceră nu este iubire deloc.

Sinceritatea presupune o relație directă, imediată, a cuiva cu sine însuși. Dar această relație este una exclusivă între eu și mine însumi. Cu alte cuvinte, ea este inaccesibilă celorlalte persoane și neinteligibilă pentru ea. Vedeți? În sinceritate, *celălalt nu există* și nici măcar nu poate exista. Sinceritatea este afirmare de sine și atât – și nimic mai mult. Prin urmare, sinceritatea îl aneantizează pe celălalt. Dar noi afirmăm, pe de altă parte, că iubirea este o relație între două persoane: între un „eu” și un alt „eu”. În bună logică, rezultă de aici că iubirea sinceră nu este iubire deloc. „Iubirea sinceră” este o contradicție în termeni.

Chiar și atunci când nu ne pricepem deloc la logică, obișnuim să spunem că sinceritatea, dacă ar fi aplicată, ar distruge instantaneu relațiile dintre oameni. Prin ce miracol ajungem atunci să credem că acest catalizator al haosului trebuie să fie o condiție necesară a iubirii? Dacă sinceritatea aruncă în aer toate relațiile dintre oameni, cum ar putea ea să fie temelia celei mai profunde, celei mai intime legături dintre un „eu” și un alt „eu”?

Totuși, nu conținutul sincerității este cel care distruge relațiile dintre oameni, ci sinceritatea ca atare. În sinceritate, celălalt „eu” nu mai există, celălalt „eu” este subjugat, este violat. Violatorul obișnuit nu pretinde că o iubește pe femeia pe care o violează, și nici că ceea ce face el este virtuos, nobil și bun. Dar „îndrăgostitul

sincer” – bărbat sau femeie – exact asta va pretinde. Și astfel, iubirea sinceră falsifică profund iubirea. În cazul ei, răul devine bine – ba mai mult, răul nu mai există. Tot ce face „îndrăgostitul sincer” – bărbat sau femeie – este bun, pentru că este sincer. Violatorul obișnuit nu pretinde victimei sale decât supunere; „îndrăgostitul sincer” pretinde să fie iubit pentru sinceritatea sa. Unul se mulțumește cu trupul, celălalt vrea și sufletul. Iubirea sinceră îți oferă iadul absolut și îți cere să pretinzi că ești în paradis. Sinceritatea face imposibilă opțiunea, distincția, discriminarea – deci libertatea. Viciul devine, astfel, virtute absolută, acaparantă, căreia nu i te mai poți sustrage.

Cititorul care m-a urmărit până aici simte, acum mai mult ca oricând, nevoia să mă întreprună. „Dacă iubirea sinceră nu este deloc iubire, cum ar trebui să fie iubirea? Nesinceră?” La drept vorbind, întrebarea asta face toți banii. Ea este singurul argument pe care îl avem în favoarea sincerității. Datorită acestei întrebări ni se pare că iubirea sau este sinceră, sau nu este deloc. Doar cu toții urâm prefăcătoria și cu toții recunoaștem că o iubire ipocrită nu este iubire. Iată-ne așadar într-un impas: dacă admitem sinceritatea, nu mai avem iubire; iar dacă o respingem, rezultatul este același.

Totuși, întrebarea formulată de cititorul meu este greșită, în măsura în care pretinde că închide în ea și răspunsul. Și, astfel, impasul în care am ajuns este doar aparent. Pentru că opusul sincerității nu este prefăcătoria; *opusul sincerității este adevărul*. Prin urmare, îi opun iubirii sincere iubirea adevărată. Și abia acum pot spune că intru, propriu-zis, în tema pe care mi-am propus să o dezvolt aici.

Să vorbim așadar despre iubirea adevărată, despre iubirea dintre un „eu” și celălalt „eu”. Dar dacă sinceritatea nu este și nu poate fi un criteriu, cum anume știm dacă iubim cu adevărat sau nu? Răspunsul este atât de simplu, încât mă mir că aproape nimeni nu-l vede. În plus, mă tem că veți râde de mine și de simplitatea soluției mele. Dar, fie. Vreți să știți dacă îl iubiți cu adevărat pe celălalt? Ei bine, *întrebați-l pe celălalt*.

Am convenit că iubirea este o relație între un „eu” și celălalt „eu”. Prin urmare, în iubire celălalt există cu adevărat. Prin urmare, criteriul iubirii adevărate este celălalt. Asta înseamnă că sentimentele dumneavoastră nu există? Că faptele dumneavoastră nu au valoare? Ba nu. Sentimentele dumneavoastră există, faptele dumneavoastră au valoare. Dar ce sunt aceste sentimente și ce valoare au aceste fapte numai celălalt știe. Ceea ce înseamnă că, în iubirea adevărată, „Te iubesc” nu este o afirmație, ci o întrebare. De regulă, noi îi punem celui alt o altă întrebare: „Mă iubești?” Dar singura întrebare care merită cu adevărat pusă celui alt este: „Te iubesc?” Această întrebare este prima dovadă a faptului că, pentru dumneavoastră, celălalt chiar există.

Dar cum știe celălalt să răspundă la o asemenea întrebare?

Cum știe o persoană dacă darul pe care îl primește este iubire – sau altceva? Să presupunem că sunteți bărbat și că sunteți cu o femeie. De ce stă acea femeie cu dumneavoastră? Ea „cumpără”, prin faptul că stă cu dumneavoastră, un bun pe care dumneavoastră i-l oferiți și căreia ei îi place. Poate îi place afecțiunea pe care i-o purtați, sau felul în care arătați, sau felul în care faceți sex. Poate câștigați suficienți bani, astfel încât să îi oferiți un trai confortabil. Poate îi place, pur și simplu, să vă vadă cum vă bărbierii dimineața. Poate că sunteți un filosof, iar ei îi place să vă asculte cum filosofați. Sau poate că îi place să vă îngrijească.

Totuși, iubirea nu poate fi confundată cu plăcerea. Plăcerea o primești, iubirea o oferi. Chiar și atunci când ofer plăcere, dacă îmi place acest lucru, eu însumi primesc plăcere. Atât în plăcere, cât și în iubire celălalt există. Dar, în plăcere, celălalt este un donator; în iubire, el este un primitor. Plăcerea este confirmativă: eu sunt judecătorul plăcerii mele, eu decid dacă îmi place sau nu, dacă este plăcere sau nu. Iubirea, în schimb, este interogativă: nu eu sunt judecătorul iubirii mele; nu eu decid dacă iubirea mea este cu adevărat iubire sau nu. De aceea, de fiecare dată când spunem „Te iubesc” și înțelegem prin asta confirmarea de către noi a iubirii noastre, confundăm iubirea cu plăcerea. Sau, și mai rău, suntem sinceri.

Putem rezuma lucrurile în felul următor: în sinceritate, celălalt nu există; în plăcere, celălalt există ca donator; în iubire, celălalt există ca primitor. Dar, cum va remarca imediat cititorul atent, când ofer plăcere, celălalt este tot primitor: el este judecătorul plăcerii. De aceea, sunt perfect îndreptățit să îl întreb dacă îi place sau nu, dacă ceea ce îi ofer este plăcere sau nu. Desigur că lucrurile așa stau; diferența însă rămâne. Când ofer plăcere, îi ofer celuilalt plăcerea *lui* (sau ceea ce eu cred că este plăcerea lui). Tocmai de aceea are sens să îl întreb dacă îi place sau nu: celălalt este judecătorul propriei sale plăceri. Dimpotrivă, când ofer iubire, îi ofer celuilalt iubirea *mea* – și astfel îl fac judecătorul propriei mele iubiri.

La drept vorbind, pot spune toate acestea încă și mai simplu. Când sunt sincer, când ofer sinceritate, celălalt nu există; există numai eu. Sau celălalt există cel mult indirect, ca obiect atașat sincerității mele. Când ofer plăcere, eu nu mai există; există numai celălalt.

Sau eu exist cel mult indirect, ca obiect atașat plăcerii celuilalt. Dar când ofer iubire, atât eu, cât și celălalt existăm, direct și deplin. În iubire, atât eu, cât și celălalt posedăm o existență de același ordin. Ceea ce înseamnă că numai iubirea este o relație între un „eu” și celălalt „eu”. În orice altă relație, unul dintre cei doi „eu” dispare sau cel mult devine un „eu” de rang secund, un „eu” subordonat: un „eu” mistificat, falsificat, trans-format într-o ficțiune manevrabilă în orice sens.

Avem acum toate elementele pentru a putea răspunde la întrebarea care ne frământă. Cum știe celălalt dacă darul pe care îl primește este iubire sau nu? În primul rând, celălalt știe ce primește. El poate primi un bun care să fie și al lui, și pentru el. În acest caz, va ști că ceea ce primește nu este iubire, ci plăcere. La fel de bine, însă, celălalt poate primi un bun care să fie pentru el, *dar nu al lui*. Aceasta este o primă aproximare a răspunsului.

